

# »Vi är inte satta att skydda läkarna utan patienterna« Han har varit föredragande läkare hos Ansvarsnämnden i 16 år

**– Jag förstår att det kan ifrågasättas att jag gör det här jobbet, men då brukar jag tänka på att vi inte är satta att skydda läkarkåren utan patienterna. Och att skydda patienterna gäller för varje läkare.**

**II** Det säger Anders Somell, som har varit föredragande i kirurgi på Ansvarsnämnden HSAN i 16 år.

Han har nyligen gått i pension och arbetar nu en dag i veckan på kirurgen vid Södersjukhuset i Stockholm och två dagar i veckan på HSAN.

Hos HSAN har han två olika uppgifter – dels föredragande, dels allmän medicinsk rådgivare till juristerna.

### **Ifrågasätts av kollegor**

Som föredragande är uppgiften att ta fram det rent medicinska innehållet i ärendet, att säga om handläggningen har varit förenlig med god kirurgisk sed och bedöma om ett eventuellt fel är ringa eller mer allvarligt.

Ifrågasätts du av kollegor?

– Oh ja. Man måste alltid vara beredd på att ens bedömning ifrågasätts. Ibland ringer folk hem och skäller på en – både patienter och läkare. Och under många år kände jag en sorts oro över att göra mig till ovän med hela kirurgkollektivet.

Anders Somell berättar att han ofta rådgör med andra kirurger, som känner till saker som han själv inte är så väl insatt i.

Då brukar de kunna komma fram till en syn som även nämnden delar. Där emot kan bedömningen skilja sig åt då det gäller med vilket allvar man ska se på felet.

### **Skiljelinje mellan juridik och medicin**

Här finns en skiljelinje mellan juridiken och medicinen, anser Anders Somell.

– Jag har vid flera tillfällen försökt påtala för nämnden att den måste ta hänsyn till sådana saker som trötthet, att läkaren är utarbetad i ett jourssystem, att resurserna varit otillräckliga, att premisserna för arbetet inte har varit adekvata.

Stödet för detta har tidigare varit dåligt?

– Ja, och det är nog fortfarande så att nämnden inte brukar fästa avseende vid att de anmälda läkarna säger att de är trötta och utarbetade. Då skulle de ha slagit larm om det tidigare menar nämnden.

Många läkare, inte minst yngre, har i undersökningar uttryckt en direkt rädsla för att bli anmälda till HSAN?

– Jag förstår den rädslan för så var det för mig också. Men jag tycker att när man sätter sig in i det hela så är rädslan en smula oberättigad. Även de yngre läkarna förstår säkert syftet med HSANs verksamhet. Vi som arbetar åt HSAN befinner oss ju inte på fiendesidan.

### **Känner sig kränkt**

– Men en vanlig reaktion är att en läkare som anmäls känner sig kränkt och utpekad. Hon eller han har gjort sitt bästa och skött sitt arbete på ett rimligt sätt efter de premisser och resurser som finns. Då upplever de allra flesta en anmälan som väldigt orättvis.

Anders Somell anser att läkarna i det läget ofta bortser från den andra sidans

synpunkter. Patienterna själva är i ett så formidabelt underläge och måste ha en instans där det är möjligt att granska vad läkarna gör, hävdar han.

– Jag brukar be läkare försöka sätta sig in i vad som händer om de själva eller någon av deras anhöriga drabbas av en medicinsk olycka. Då kan de ibland ha lite större förståelse för en granskande instans.

HSANs syfte är inte i första hand att jaga syndbockar utan mer att arbeta preventivt, understryker han.

Du har läst tusentals fall genom åren. Ser du något som kunde ha gjort att en del av dem inte hade behövt nå Ansvarsnämnden?

– Ja. Väldigt många ärenden grundar sig på missförstånd, att det finns brister i kommunikationen mellan läkare och patient. Det finns ibland ett attitydproblem hos läkaren. Patienten är ju i ett medicinskt underläge och söker hjälp. Hon eller han ska då självklart bli bemött på ett anständigt sätt och inte kränkande och drummelaktigt. Har läkaren gjort fel bör han eller hon be om ursäkt och förklara för patienten vad som hänt.

– Dessutom finns en del bagatellärenden där det känns som ett resursslöseri att en statlig myndighet ska granska dem. De borde kunna skötas närmare patienten av det egna landstinget.

### Större uppmärksamhet

Finns det något för läkare att lära av HSAN?

– Ja, det tycker jag. Man ska informera och dokumentera och heller inte bagatellisera – det förekommer ibland att läkare säger att »ja, men det här är en ren rutinoperation som jag har gjort många gånger tidigare« och sedan slutar det med de mest förfärliga komplikationer.

Begås fler fel nu än tidigare som kan hänföras till besvärliga förhållanden?

– Nej. Men uppmärksamheten runt felen är större. Det är dock samma felaktigheter, samma schabbel och samma typ av patienter som tidigare.

Men lär man sig inget av felen?

– Jo, men det är ju andra personer som råkar ut för dem.

Men hur ska man ta vara på det – återkoppla till vården? Det fungerar ofta inte särskilt bra nu.

– Jag tycker att man ska fortsätta att publicera fall i Läkartidningen och ibland initiera en debatt om de ofullkomligheter som finns.

### »Vi är ju individuellt legitimerade«

– Man har ibland tagit upp frågan om man inte som i flyget skulle ha en katastrofkommission, som ska granska vad som hänt. Läkarkåren uppfattar det som orättvist att de blir utpekade som indivi-

*Anders Somell, läkare hos HSAN, har själv blivit anmäld flera gånger och även varnad vid ett tillfälle.*



FOTO: JAN HÅKANSSON

der när de agerar innanför ett system som är på ett visst sätt och där de i själva verket inte har några stora valmöjligheter. Men vi är ju individuellt legitimerade.

– Jag tycker att ett sådant här system behövs. Det är noggrant, inget slarv och ingen nonchalans utan ärendena går igenom så noga som man nånsin kan. Vi slipper ifrån domstolsprövning. Det är ganska billigt och skonsamt. Det är inte så att nämnden består av läkarhatare. Där sitter ju läkare och sjuk- och under-sköterskor.

Om patienten blivit allvarligt skadad eller till och med dött, spelar det någon roll för utfallet av ett ärende?

– Nej, egentligen inte. Det ska vara en form av konsekvensneutralitet, det vill säga att det är läkarens agerande i sig som ska bedömas. Om sedan patienten var väldigt nära en förskräcklig olycka, eller det inte hände något alls eller patienten dog, ska däremot inte tillmätas någon större vikt. Det är agerandet i sig som spelar roll.

### Har själv blivit varnad

Anders Somell har själv blivit anmäld flera gånger. En gång som relativt färsk läkare blev han varnad.

– Jag blev lurad av en narkoman till en felaktig narkotikaföreskrivning. Jag var ung och för naiv, jag blev blåst.

– Alla någorlunda kliniskt aktiva läkare blir anmälda och många fällda. Det går ju inte att gå igenom ett yrkesliv och alltid göra rätt, att alltid göra alla nöjda. Har man gjort fel så gäller det att försöka dra lärdom av det. Tycker man att man inte har gjort fel, får man försöka svälja förtretet med en anmälan.

Anders Somell menar att läkarna, även om det kan vara svårt, ska försöka

avdramatisera en anmälan. Och de bör absolut inte låsa sig inne med problemet utan släppa ut det på kliniken och diskutera anmälan med sina kollegor. Då kan de få stöd.

Det finns ett 30-tal föredragande läkare i HSAN och tre rådgivande kansli-läkare. Många av dem börjar bli till åren. Är inte det ett problem med tanke på den snabba utvecklingen inom sjukvården?

– Medelåldern bland de föredragande är 61 år. De flesta är fortfarande kliniskt aktiva, vilket jag ser som en fördel, och inte några förstenade stofiler.

– Vi som sitter här som rådgivande läkare är lite äldre, men någon annan lösning är nog inte möjlig, för de aktiva läkarna har inte den tid som krävs.

– Dessutom har vi inte glömt hur det var att vara ung och jourhavande. Jag själv träffar till exempel jourhavanden varje vecka.

### Stöd från vetenskapliga råd

Vad gör ni för att hänga med – utvecklingen inom vården har ju precis som på andra områden varit mycket snabb?

– Ja, vi sitter inte avkopplade från den kliniska verkligheten här, utan vi har ögonblicklig kontakt med landets alla specialister om vi så önskar. Och i mer principiellt viktiga eller särskilt svåra ärenden har vi väldigt god hjälp av Soci-alstyrelsens vetenskapliga råd.

– Men man ska också veta att väldigt många av de fel som dyker upp är fel som har begåtts många, många gånger tidigare. Det finns om inte prejudikat så ändå en stor vana vid hur man ska se på de misstagen eller händelserna.

Anders Somell tänker fortsätta som kirurg något år till.

På HSAN blir han förmodligen kvar ytterligare några år. •